

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ

СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

МАТЕРІАЛИ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ ВИКЛАДАЧІВ,
АСПІРАНТІВ, СПІВРОБІТНИКІВ ТА СТУДЕНТІВ

(Суми, 23-24 квітня 2015 року)

Р. ДЕКАРТ, П. МОГИЛА, ЛА ФЛЕШ ТА ЄЗУЇТСЬКА ОСВІТА (РОЗВІДКА)

Євген Лебідь, *д-р філос. наук*

Багаточисленні історичні дослідження стверджують, що генеза й поширення чернечого ордену «Товариство Ісуса» («*Societas Jesu*», 1534 р.) виявилися реакцією католицької Церкви на європейську антикатолицьку Реформацію. І француз Рене Декарт, і молдаванин Петро Могила з дитинства були пов'язані з цим впливовим орденом. Під девізом *Ad maiorem Dei gloriam* («за збільшення слави Господньої») єзуїти з завидним запалом і глибоким переконанням у власних навчально-педагогічних талантах, з латинською граматикую в руках боролися за душі і розум європейської молоді. Слід зазначити, що починаючи з П. Могили як фундатора вищої освіти в Україні і взагалі в Російській імперії, немало провідних київських професорів отримали єзуїтську або ж уніатську освіту. Серед них – Мелетій Смотрицький, Феофан Прокопович, Гедеон Вишневський.

XVII-перша половина XVIII століття – час, коли довелось на латинському Заході позичати Аристотеля й Тому Аквінського, вгорнутих в схоластично-спекулятивне мереживо єзуїтів, які під наукою, як писав М. Костомаров, розуміли не стільки кількість і об'єм предметів, що підлягають пізнанню, скільки форму або суму прийомів для правильного розподілу.

Історію єзуїтського ордену представлено в роботах Г. Бюмера, Т. Гризингера, М. Леруа, А. Тонді, зокрема в Російській імперії – у відомих публікаціях М. Морошкіна, Ю. Самаріна, М. Чарикова. Розділ IV книги VII («*Иезуиты в России*») другого тому дослідження Т. Гризингера «*Иезуиты*» (1869) є не що інше як невеличкий фрагмент твору Ю. Самаріна «*Иезуиты и их отношение к России*» (1865). Київський колегіум і Києво-Могилянська академія в контексті єзуїтської освіти за епохи Декарта й Могили досліджувались В. Горським, В. Зубовим, В. Маньківським, Г. Флоровським, З. Хижняк, Д. Чижевським, Г. Шпетом. Біографічні відомості про П. Могила і його зв'язки з єзуїтами можна почерпнути з есе М. Костомарова й фундаментального двотомника С. Голубева. Життя і творчість Р. Декарта детально висвітлено в як і раніше свіжих історико-філософських дослідженнях К. Фішера і В. Асмуса. Зацікавлений читач може звернутися до цих книг.

Професор Київської духовної академії та Київського університету Св. Володимира, Церковний історик Сергій Голубев, автор неперевершеної за глибиною осягнення праці «Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники» (1883), досить обережно обговорює отримання початкової освіти П. Могилою. Він припускає правдоподібність думки про виховання Петра Могили у львівській братській школі (скоріше під керівництвом наставників цієї школи, які могли бути запрошені додому – в молдавський масток). Голубев не відкидає достовірність й іншого припущення про західноєвропейську освіту майбутнього митрополита [1, с. 16]. Будь-який знатний пан того часу, – пише С. Голубев, – вважав неодмінним своїм обов'язком після навчання сина місцевими наставниками, посилати його для завершення освіти в закордонні колеги та університети. Однак, деякі із суворих ревнителів православ'я протестували проти подібного звичаю, стверджуючи, що «лакомство на латинскую мудрость простоту и премудрость Божию бесчестит», що «хитроречие, поганский красномовный Аристотель, вавилонские страсти музыки» і взагалі все, що виходить зі згубного Заходу, «от благочестия устраниет, ересями отравляет и отступниками от православной веры соделывает»; а тому замість «лживых диалектов, философского кичения и прочего цветнорастущего зелия» (чим, за їх думкою, і був так багатий Захід), пропонували власні православні заходи, розуміючи під ними читання церковних богослужбених книг [1, с. 17-18]. Тим не менше, саме православне духовенство почало вважати поїздки за кордон із науковою метою справою необхідною. Тому важко, – вважає Голубев, – відмовити в достовірності можливий факт відвідування юним П. Могилою західноєвропейських навчальних закладів. Важко й припустити, щоб син молдаванського воєводи не виконав загальноприйнятих між знатними особами умов у справі такої першорядної важливості, якою є освіта.

Висновок історика: початкову освіту П. Могила отримав від наставників львівського братства, а остаточне – у закордонних університетах, бо ж прослуховування лекцій увійшло в моду, перетворилось у загальний звичай у середовищі польської та західноєвропейської аристократії того часу [1, с. 19]. Які ж європейські університети відвідував майбутній ректор і митрополит, С. Голубев не знав.

У літературі існує більш приваблива для вітчизняних істориків думка про освіту П. Могили, яка ґрунтується на прямих і

безпосередніх його зв'язках із європейськими світилами філософії Нового часу. Так, відомий історик української філософії Дмитро Чижевський, посилаючись на брошуру львівського дослідника Василя Щурата коротко зауважує: «Будучи сам вихованцем єзуїтів (він учився, вірогідно, як і Декарт, у La Fleche), Могила перейняв також навчальні плани єзуїтських шкіл» [2, с. 103]. Досить сумнівний (бездоказовий) факт навчання Могили в La Fleche тиражується в численних сучасних дослідженнях, присвячених українській філософії, підручниках, популярних книжках з історії України. Так, автори навчального посібника «Українська філософія в іменах» без посилянь пишуть, що Петро Могила «навчався чи працював у відомому коледжі Ла Флеш в Анжу, де виховувався в той час молодий Рене Декарт» [3, с. 189]. Якщо ж все таки припустити, що майбутній митрополит навчався разом з Декартом, то стверджувати про його педагогічну діяльність у французькому колегіумі під час навчання там Картезія – груба помилка, адже і Могила, і Декарт – однолітки: обидва народилися в 1596 р. Декарт, як відомо, перебував у колегіумі протягом 1604-1613 чи 1614 рр. (загалом – 9-10 років). Навіть про Декарта в Ла Флеш – цій «одній із найбільш знаменитих шкіл Європи», за визнанням філософа – збереглося мало відомостей, адже життя в колегіумі, і це природно, було досить бідним на зовнішні події: навчальні заняття і власні роздуми про прочитане і світ.

Щоб прояснити тему навчання Могили в La Fleche, звернімося до тексту самого В. Щурата, який розмірковує зокрема й про можливість отримання освіти молодим П. Могилою в Анжу (стилістика, пунктуація та орфографія оригіналу збережена): «Всі біографи П. Могили, знаючи мало що сказати про початкове шкільне виховання його, він отримав у Франції. Де саме? То квестія, на яку теж нема певної відповіді. Може й патріотичні мотиви велять біографам подавати П. Могилою за ученика парижської Сорбони – того Могилою, що після смерті свого батька опускаючи Францію, міг мати найвище скінчених 12 літ віку. Того, що П. Могила, будучи у Франції, міг вчитися в якій колегії, навіть не припускаєть ся, хоч і були там тоді славні колегії, які стягали до себе поважне число заграничної молоді. Одною-ж з таких колегій, що діяльністю своїх професорів трібувала конкурувати навіть з підтопаною потрохи Сорбонною, була єзуїтська колегія La Fleche, де вчив ся Декарт і де учителем був патер Варон (Франсуа Верон?– С.Л.).

Скоро-ж невідомий автор XVII. в. про П. Могилу каже, що не слушно ганять його, бо Варон був йому знаменитим учителем, то де-ж міг вчити ся П. Могила? Хиба там, де Варон був учителем – в La Fleche. Така конклюдія була-б зовсім певна, коли-б знаття: 1) що в Варона П. Могила вчив ся діалектики; 2) що між відзначнішими французькими учителями в тім самім часі не було іншого з іменем Варона. Поки одного і другого не знаєть ся, останеть ся непевність. І в виду тої непевности твердженє, що П. Могила вчив ся у Варона в La Fleche і вчив ся разом з Декартом 1609 р. діалектики, мусіло-б знайти собі ще підкріпленє з іншої сторони – зі сторони історика внутрішньої організації кївської колегії і тих філософїчних поглядів, які виражають ся в письмах П. Могили» [4, с. 29-30].

Маю зауважити, що такого очікуваного підтвердження (окрім спокусливих, але непродуктивних «патріотичних мотивів») ми не маємо, а тому непевність, про яку вів мову В. Щурат, залишається до цих пір. Припустимим, на наш погляд є обережне формулювання про вірогідність навчання Петра Могили у Львівській братській школі, а також за кордоном, але де саме – можемо лише гадати. Можливо, в Замойській академії в Польщі, як припускав Георгій Флоровський у своїх фундаментальних «Путях русского богословия». Замойська академія була заснована коронним канцлером і коронним гетьманом Яном Замойським, знаменитим сподвижником Стефана Баторія у 1593 р. Академія з університетським викладанням (юридичний, медичний і філософський факультети) була покликана дати населенню Руської Польщі можливість обходитися у справі освіти без єзуїтів [5, с. 401].

Філософія XVII ст. в Києві, яка не була ні українською, ні руською (російською) зі старанністю неопіта намагалася спромогтис до участі в ризикованих пригодах європейського розуму. Та протягом мабуть з півтора століття так і не склалося, бо крім бажання потрібен був потужний ґрунт оригінальної культури філософування на власній літературній мові (Декарт, який основні свої трактати і багато листів написав латиною, не бажав широкого розголосу власних ідей, не викладав в університетах і часто користувався нею, як розмовною). Потрібне було чітке усвідомлення власної філософської незрілості.

У 1815 р. єзуїти були видалені з обох столиць – Москви та Петербурга, а в 1820 р. і остаточно з меж Російської імперії. То був початок, – як писав Г. Флоровський, – нової епохи, бурної та значної.

Література

1. Голубев С. Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники (Опыт исторического исследования) / Сергей Голубев. – Киев: Типография Г.Т. Корчак-Новицкого, 1883. – Т. 1. – 576 с.
2. Чижевський Д. Між інтелектом і культурою: дослідження з історії української філософії / Дмитро Чижевський // Чижевський Д. Філософські твори: у 4-х тт. – Т. 2. – К.: Смолоскип, 2005. – 264 с.
3. Огородник І. В. Українська філософія в іменах: Навч. посібник / І. В. Огородник, М. Ю. Русин. – К.: Либідь, 1997. – 328 с.
4. Щурат В. Українські джерела до історії філософії: історико-філософський начерк / Василь Щурат. – Львів: Накладом Мих. Петрицького: 3 друк. «Народової» (Манецких), 1908. – 32 с.
5. Шмурло Е. Ф. Курс русской истории / Евгений Шмурло. – СПб.: Алетейя, 1999. – Т. 2. Русь и Литва. – 442 с.

ЛІНГВІСТИЧНИЙ АСПЕКТ У ВЕДЕННІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Ерак П., студ. гр. ПР-32

«Мы – рабы слов»

(Карл Маркс)

Інформаційна війна – максимальне виявлення медіаманіпулювання. Узагалі, така війна має за мету вплинути на протиборчу сторону та позбавити її можливості чинити опір і неважливо чи це «внутрішня сторона» чи «зовнішня». Медіаманіпулювання завжди здійснюється приховано і ґрунтується на психологічних та соціальних потребах людей, його ціль – вплинути на душі, думки, свідомість індивідумів, які так нічого і не підозрюють. Люди по своїй природі не можуть жити в хаосі, вони хочуть мати цільну, не суперечливу картину світу. При цьому ми хочемо самостійно давати пояснення того, що відбувається. Але, як відомо, потребу розуміння забезпечують саме ЗМІ.

Підготовка до маніпуляції полягає не тільки в тому, щоб зруйнувати якісь старі непотрібні уявлення, але й в тому, щоб створити, побудувати нові ідеї, бажання, цілі. Головне завдання цих «будівель» – викликати сумбур в думках, зробити їх нелогічними і безладними, тобто змусити людину засумніватися в стійких життєвих істинах, що у подальшому зробить її беззахисною. Адже телебачення